

KS. SYLWESTER JAŚKIEWICZ

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II

SYLWESTER.JASKIEWICZ@KUL.PL

ORCID: 0000-0002-4941-3610

TWÓRCZA ODWAGA NA MIARĘ ŚW. JÓZEFA W UJĘCIU PAPIEŻA FRANCISZKA

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TICz.2023.017>

Streszczenie. Mając na uwadze żywotne zainteresowanie problematyką odwagi w obrębie różnych dyscyplin naukowych, artykuł stara się uwydatnić jej chrześcijańskie korzenie w oparciu o nauczanie papieża Franciszka o św. Józefie. Ojciec Święty koncentrując się na fakcie ojcostwa Józefa oraz na misji powierzonej mu przez Opatrzność Bożą, zwraca uwagę na twórczą odwagę jako cechę typowo Józefową. Pierwszoplanowym źródłem rozważań o twórczej odwadze św. Józefa są dla biskupa Rzymu ewangeliczne opowiadania o jego snach. Poprzez zestawienie postaci Józefa z postacią Heroda papież Franciszek uwydatnia nie tylko dwa odwieczne oblicza ludzkości, ale pośród mroków i ciemności współczesnych czasów przypomina o św. Józefie, jako o świetlanym świadku odważnego zaufania Bogu i twórczego mierzenia się z trudnościami.

Słowa kluczowe: odwaga, twórcza odwaga, św. Józef, papież Franciszek, nauczanie.

Abstract. Creative Courage according to the Measure of St. Joseph in the View of Pope Francis. Bearing in mind the vital interest in the issue of courage within various scientific disciplines, the article attempts to highlight the Christian roots of this concept based on the teaching of Pope Francis about St. Joseph. Focusing on Joseph's paternity and the mission entrusted to him by Divine Providence, the Holy Father draws attention to creative courage as a unique characteristic of Joseph. For the Bishop of Rome, the primary source of reflection on St. Joseph's creative courage are the Gospel stories about his dreams. By juxtaposing the figure of Joseph with that of Herod, Pope Francis not only em-

phasizes the two eternal faces of humanity, but also reminds us of St. Joseph as a shining witness to courageous trust in God and creativity in coping with difficulties.

Keywords: courage, creative courage, St. Joseph, Pope Francis, teaching.

WPROWADZENIE

Rosnące wciąż zainteresowanie osobą św. Józefa, które w trzecim tysiącleciu odczytywane jest przez niektórych autorów jako swoisty *kairos*¹, skłania do wciąż nowych opracowań mających na celu bardziej kompletną charakterystykę tej niezwyklej postaci świętego Patriarchy². Cenną pomocą jest tu najważniejszy dokument papieża Franciszka poświęcony św. Józefowi, jakim jest List apostolski *Patris corde*³, a także dedykowany mu cykl 12 katechez.

Ojciec Święty jedną z odsłon prezentacji św. Józefa jako ojca tytułuje: „Ojciec z twórczą odwagą”⁴, przez co wnosi znaczący wkład do tak ważnych dziś i aktualnych rozważań nie tylko o ojcostwie, ale i o odwadze⁵. Chcąc przybliżyć specyficzne cechy odwagi chrześcijańskiej jako

¹ Por. Zdzisław Janiec, „Święty Józef – *kairos* dla trzeciego tysiąclecia,” *Colloquia Theologica Ottoniana* 36 (2020): 125–142.

² Por. Bogusław Kochaniewicz, „Ojcostwo Józefa z Nazaretu w ujęciu papieża Franciszka,” *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 29 (2022): 88.

³ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde” z okazji 150. rocznicy ogłoszenia Świętego Józefa Patronem Kościoła Powszechnego* (Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2020), 18–21. List ten ożywił naukową refleksję nad osobą i posłannictwem św. Józefa. Wśród licznych inicjatyw, np. za sprawą ks. prof. UAM dr. hab. Dariusza Kwiatkowskiego, Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Facultad de Literatura Cristiana y Clásica San Justino de la Universidad San Dámaso w Madrycie – zorganizował dwudniową międzynarodową konferencję naukową w Kaliszu. Por. Jakub Bogacki, „Międzynarodowa Konferencja Teologiczna o św. Józefie *Patris corde* (Kalisz, 4–5 czerwca 2021 roku),” *Teologia i Moralność* 17, no. 1 (31) (2022): 261–267. Ważnym wydarzeniem dla Kościoła w Polsce były także w dniach od 3 do 7 października 2021 roku Narodowe Rekolekcje wraz z zawierzeniem Narodu i Kościoła w Polsce świętemu Józefowi. Por. Dariusz Kwiatkowski, „Rekolekcje narodowe z aktem zawierzenia św. Józefowi Kościoła i Narodu Polskiego centralnym wydarzeniem Roku św. Józefa w Diecezji Kaliskiej,” *Teologia i Człowiek* 60, no. 4 (2022): 75–90.

⁴ Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 18–21.

⁵ Por. Bogdan Biela, „Mężczyzna jako ojciec w świetle Listu apostolskiego Franciszka *Patris corde,*” w „*Ite ad Ioseph*” (*Rodz* 41,55). *Księga Jubileuszowa dla Księdza Józefa*

postawy i wartości, rodzą się jako problemy badawcze następujące kwestie: co oznacza, na czym polega i w jakich kontekstach występuje odwaga w nauczaniu papieża Franciszka? Co Ojciec Święty rozumie przez twórczą odwagę i dlaczego jest z nią utożsamiany św. Józef? Jakie wnioski z twórczej odwagi św. Józefa płyną dla współczesnego człowieka?

1. NAUCZANIE PAPIEŻA FRANCISZKA O ODWADZE

Słowo „odwaga” występuje zarówno w magisterium oficjalnym, urzędowym papieża Franciszka, jak i w mniej oficjalnym i bardziej spontanicznym, jakim są np. homilie wygłaszane w Domu św. Marty.

Na odwadze buduje się misja ewangelizacyjna Kościoła⁶. Chrystus liczy na odwagę ludzi młodych⁷, zachęca „do inwestowania w ich odwagę”⁸. Trzeba mieć odwagę, aby we współczesnym świecie dać głos osobom niepełnosprawnym i przez to często dyskryminowanym⁹. Potrzeba też odwagi, aby dowartościować uczestnictwo prostego ludu i ruchów ludowych w demokracji¹⁰. Roztropność i odwaga są potrzebne w tworzeniu aktualnego stylu duszpasterstwa¹¹. Tym, co tłumi zapał i odwagę, jest

Koziary Profesora Uniwersytetu Śląskiego w 75. rocznicę urodzin i 50. Rocznicy święceń kapłańskich, red. Artur Malina (Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2022), 94–96; Bogusław Kochaniewicz, „Obraz Józefa z Nazaretu w liście apostolskim *Patris corde* papieża Franciszka,” w *Święty Józef – patron Kościoła powszechnego. Refleksje teologiczno-moralne wokół listu papieża Franciszka „Patris corde”*, red. Dariusz Kwiatkowski, Jakub Bogacki (Poznań: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2022), 94; Antonio Panaro, „List apostolski *Patris corde* papieża Franciszka w kontekście wypowiedzi jego poprzedników,” w *Święty Józef. Sługa zbawienia*, red. Andrzej Latoń (Poznań: Pallottinum, 2021), 81–83; Dawid Stelmach, „Święty Józef jako nowy ideał męstwa w popkulturze,” w *Święty Józef – patron Kościoła powszechnego*, 239–242; „Wywiad z papieżem Franciszkiem: Św. Józef wzorem dla współczesnych ojców,” *L’Osservatore Romano* (wyd. pol.) 42, no. 2 (427) (2021): 19–20.

⁶ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”* (Kraków: Wydawnictwo M, 2013), nr 20.

⁷ Por. Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska „Christus vivit”* (Kraków: Wydawnictwo M, 2019), nr 177.

⁸ Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska „Christus vivit,”* nr 233.

⁹ Por. Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”* (Kraków: Wydawnictwo M, 2020), nr 98.

¹⁰ Por. Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti,”* nr 169.

¹¹ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium,”* nr 47.

pokusa poczucia przegranej, brak wiary w zwycięstwo i ufności¹². Język przepowiadania chrześcijańskiego od samego początku niesie odwagę¹³.

Za każdym razem, kiedy odważnie sprzeciwiamy się złu i służymy innym, dajemy pierwszeństwo Bogu¹⁴. Mieć odwagę to pójść za Jezusem nie krokiem ostrożnym, ale śmiałym i nieustraszonym¹⁵. Odważne świadectwo chrześcijan tworzy obraz i życie Kościoła. Odważne stawanie przed Panem to także odważna modlitwa. Odwaga jest cechą serca miłosiernego. Jest ona potrzebna, aby: rozpocząć drogę i iść naprzód¹⁶, podjąć ryzyko¹⁷, uznać prawdę o sobie¹⁸, przygotować się do małżeństwa¹⁹ i w nim wzrastać w Kościele²⁰. Odwaga nie zawsze jest gwarancją sukcesu²¹.

W homiliach zaś wygłaszanych przez papieża Franciszka u św. Marty, a więc jak zauważa o. Federico Lombardi wsłuchując się w jego codzienny dialog ze Słowem, należy mocno podkreślić, że jedną z nich jest

¹² Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium,”* nr 85.

¹³ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium,”* nr 139.

¹⁴ Por. Franciszek, „Trzeba mieć odwagę mówić «nie» wszelkiego rodzaju korupcji i bezprawiu. Msza św. na placu Karola III [26.07.2014],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 35, no. 8–9 (364) (2014): 39.

¹⁵ Por. Franciszek, „Ci, którzy mają odwagę podjąć ryzyko. Rozważania Papieża na zakończenie czuwania modlitewnego młodzieży [11.08.2018],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 39, no. 8–9 (405) (2018): 30.

¹⁶ Por. Franciszek, „Bądźcie odważnymi świadkami Pana. Przemówienie podczas spotkania z kapłanami, zakonnikami, zakonnice i seminarzystami w kościele Getsemani [26.05.2014],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 35, no. 6 (362) (2014): 25.

¹⁷ Por. Franciszek, „Odwaga, by podjąć ryzyko. Orędzie na Światowy Dzień Modlitw o Powołania 2019 r. [31.01.2019],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 40, no. 3 (411) (2019): 7.

¹⁸ Por. Franciszek, „Odwaga uznania własnych ograniczeń i słabości. Modlitwa Maryjna z papieżem [11.03.2018],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 39, no. 3–4 (401) (2018): 47.

¹⁹ Por. Franciszek, „Św. Józef – człowiek sprawiedliwy i oblubieniec Maryi. Audiencja generalna [1.12.2022],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 42, no. 1 (438) (2022): 42.

²⁰ Por. Franciszek, „Duszpasterstwo odważne i pełne miłości. Nadzwyczajny Konsystorz Kardynałów poświęcony rodzinie [20.02.2014],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 35, no. 3–4 (360) (2014): 23; „Małżeństwo wymaga odwagi. Audiencja generalna [6.05.2015],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 36, no. 6 (373) (2015): 42.

²¹ Por. Franciszek, „Czas misji i odwagi. Modlitwa Maryjna z papieżem [23.10.2016],” *L'Osservatore Romano (wyd. pol.)* 37, no. 11 (387) (2016): 50.

właśnie odwaga²². Słowo to występuje bezpośrednio w tytułach niektórych homilii, jak np. „Odwaga szczerości”²³. Papież przywołuje odwagę apostołów Piotra i Pawła²⁴ i przypomina, że w odważnym głoszeniu słowa Bożego pierwszoplanową rolę pełni Duch Święty, od którego pochodzi łaska odwagi²⁵.

Słowo Boże ma w sobie ogromną potęgę, ale nie zawsze jako ludzie mamy odwagę przyjąć jego uzdrawiającą moc²⁶. Potrzeba odwagi, aby przyjść do Pana Jezusa²⁷. Spotkanie z Nim, zwłaszcza to pierwsze, oddziałuje na całe życie²⁸. Aby za każdym razem wybrać w życiu Boga potrzebna jest łaska „owej «codziennej odwagi»”²⁹. Odwaga wpisana jest w posłuszeństwo³⁰. Serce odważnie otwierające się przed Bogiem, Ojciec Święty zestawia z sercem człowieka pysznego³¹. Fakt wyboru dwunastu apostołów przez Pana Jezusa, powinien dodawać odwagi wszystkim ochrzczonym, którzy też zostali wybrani³². Odwaga jest łaską pochodzącą od Ducha Świętego³³. To Duch Święty pozwala nam modlić się z odwagą³⁴. Człowiek trędowaty dzięki swej odwadze i błaganiu (por. Mt 8,2) odzyskuje zdrowie³⁵. Odwagi wymaga pochylanie się nad wykluczonymi³⁶. Papież mówi też o odwadze tych, którzy ujawnili prawdę o nadużyciach seksualnych w Kościele³⁷.

²² Por. Federico Lombardi, „Wstęp” w Franciszek, *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu Świętej Marty*, przedm. i opr. Antonio Spadaro, tłum. Anna Teresa Kowalewska (Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2017), 9.

²³ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 431–433.

²⁴ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 431.

²⁵ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 432.

²⁶ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 311.

²⁷ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 63.

²⁸ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 370.

²⁹ Franciszek, *Bóg szuka nas*, 393.

³⁰ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 437.

³¹ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 341.

³² Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 203.

³³ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 468.

³⁴ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 74.

³⁵ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 514.

³⁶ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 516.

³⁷ Por. Franciszek, *Bóg szuka nas*, 184–185.

2. SŁOWO „ODWAGA” W LIŚCIE APOSTOLSKIM *PATRIS CORDE*

Papież Franciszek ukazując Józefa jako człowieka wiary, widzi go także jako człowieka odwagi. Adam Wojtczak, charakteryzując wiarę św. Józefa w ujęciu papieża Franciszka, jako jej trzecią cechę po posłuszeństwie i służbie wylicza twórczą odwagę³⁸. Termin „odwaga” jest jednym z ważnych słów Listu apostolskiego *Patris corde* i występuje w nim zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio. W pierwszym przypadku pojawia się aż siedem razy i jest odniesione cztery razy do św. Józefa³⁹, a trzy jest użyte w odniesieniu do innych osób lub w ogólnej perspektywie⁴⁰. W sposób pośredni, tzn. opisowy, o odwadze mówi się w odniesieniu do św. Józefa jako o jego: natychmiastowej reakcji⁴¹, uczestnictwie mężnym i znaczącym⁴², akceptacji trudności⁴³, niebanianiu się⁴⁴, stawianiu czoła wyzwaniom⁴⁵, akceptacji bez wykluczania⁴⁶, przyjęciu własnej historii⁴⁷, umiejętności organizacyjnej⁴⁸ czy też przekształcenia problemu w szansę⁴⁹. W sensie zaś bardziej ogólnym o odwadze mówi się jako o pogodzeniu się z własną historią⁵⁰, męstwem⁵¹ oraz śmiałości pokonującej trudność⁵².

3. ZNACZENIE SŁOWA „ODWAGA” I JEGO OKREŚLNIKI

Papież Franciszek posługuje się zasadniczo słowem „odwaga” w jego ogólnie rozumianym znaczeniu, a więc jako postawy człowieka

³⁸ Por. Adam Wojtczak, „Wiara Świętego Józefa w ujęciu papieża Franciszka,” w *Święty Józef – patron Kościoła powszechnego*, 132–135.

³⁹ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 5, 18 (2 razy), 19.

⁴⁰ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 16, 18, 19.

⁴¹ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 12.

⁴² Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 16.

⁴³ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 16.

⁴⁴ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 16.

⁴⁵ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 17.

⁴⁶ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 15–17.

⁴⁷ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 18.

⁴⁸ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 18.

⁴⁹ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 19.

⁵⁰ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 15.

⁵¹ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 16.

⁵² Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 19.

wobec trudności, niepewności, ryzyka czy otrzymywanych poleceń⁵³. Biskup Rzymu bardzo mocno podkreśla, że odwaga nie jest znakiem bohaterów, ale cechą każdego człowieka, który stawia czoła codziennym trudnościom⁵⁴. Dla papieża z Argentyny odwaga jest w pierwszej kolejności „synonimem męstwa, które wraz ze sprawiedliwością, z roztropnością i z umiarkowaniem należy do grupy cnót człowieka, zwanych «kardynałnymi»”⁵⁵. Dla uwydatnienia nieocenionej roli odwagi w życiu człowieka papież Franciszek zestawia ze sobą dwie przeciwstawne postaci: Józefa i Heroda⁵⁶.

Najczęściej występującym wyrazem określającym rzeczownik „odwaga” i poprzedzającym go, jest w liście *Patris corde* przymiotnik „twórczy”. Cały punkt piąty nosi tytuł: „Ojciec z twórczą odwagą”, a samo wyrażenie „twórcza odwaga” w różnej odmianie występuje w tym punkcie cztery razy⁵⁷ oraz jeden raz w szyku przestawnym jako „odwaga twórcza”⁵⁸. Twórcza odwaga Józefa wyraża się w pierwszej kolejności w tym, że „zawsze przyjmuje perspektywę reagowania, odpowiadania, zaufania Bogu i szukania rozwiązania w sposób twórczy”⁵⁹. Papież przymiotnik „twórczy” odnosi też jeden raz do rzeczownika „wiara”, w zwrocie „twórcza wiara”⁶⁰.

Synonimem przymiotnika „twórczy” może być dużo znaczące dla papieża Franciszka słowo „kreatywność” i pochodzący od niego przymiotnik: „kreatywny”. Śmiałego i kreatywnego przemyślenia potrzebują dziś cele, style i metody ewangelizacji⁶¹. Kreatywność wraz z nadzieją i miłosierdziem sprawia, że życie wzrasta⁶². Jest ona konieczna we współpracy przy przemienianiu świata⁶³ i stanowi element konstytutywny dro-

⁵³ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 18.

⁵⁴ Por. Franciszek, „Św. Józef, prześladowany,” 26.

⁵⁵ Franciszek, „Św. Józef, prześladowany,” 26.

⁵⁶ Por. Franciszek, „Św. Józef, prześladowany,” 26.

⁵⁷ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 18 (3 razy), 19.

⁵⁸ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 19.

⁵⁹ „Wywiad z papieżem Franciszkiem,” 20.

⁶⁰ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 19.

⁶¹ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium,”* nr 33.

⁶² Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Christus vivit,”* (Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2019), nr 173.

⁶³ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Christus vivit,”* nr 178.

gi życia⁶⁴. Ponadto, cechuje technologię⁶⁵, powinna prowadzić do integracji⁶⁶ i odnosi się do organizacji lokalnych⁶⁷.

Innym określnikiem odwagi jest przymiotnik „apostolski”, przez co Bergoglio mówi też o „apostolskiej odwadze”⁶⁸.

4. CZYM JEST TWÓRCZA ODWAGA JÓZEFA?

Józef znany z Ewangelii jest człowiekiem sprawiedliwym, pokornym, zasłuchanym, troskliwym, ale i odważnym. Nie oszczędzają go trudności. Ojciec Święty wyróżniający się szczególnym nabożeństwem do św. Józefa⁶⁹ nie daje jakiejś uniwersalnej recepty na pozbycie się ich, ale zachęca, aby starać się im sprostać przez maksymalne zaangażowanie się⁷⁰. Józefowi przychodzi z pomocą anioł Pański (por. Mt 1,20), co jednak nie zmienia faktu, że to on bierze na siebie odpowiedzialność⁷¹ i podejmuje ryzyko⁷². Józef potrafi przewartościować swoje własne oczekiwania i nie popada w ich pułapkę, przez co wyzwala się ze związanych z nimi rozczarowań⁷³. Poprzez odważne otwarcie się na Ducha Świętego, Józef przyjmuje z pokorą to, co staje się nieoczekiwaną częścią jego życia, a przez to wykazuje się cnotą męstwa⁷⁴.

Józef jak mało która postać biblijna pozostaje w bliskim związku z Bożą Opatrznością już z tytułu samego imienia, podobnie jak jego imiennik, syn Jakuba i Racheli, zwany Józefem Egipskim⁷⁵. Marcin Moj

⁶⁴ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska „Christus vivit,”* nr 173.

⁶⁵ Por. Franciszek, *Encyklika „Laudato si”* (Kraków: Wydawnictwo M, 2015), nr 102–105.

⁶⁶ Por. Franciszek, *Encyklika „Laudato si,”* nr 152.

⁶⁷ Por. Franciszek, *Encyklika „Laudato si,”* nr 179.

⁶⁸ Por. Franciszek, „Jak mówić o Bogu Europie. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Rady Konferencji Episkopatów Europy [3.10.2014],” *L’Osservatore Romano (wyd. pol.)* 35, no. 11 (366) (2014): 30.

⁶⁹ Por. Panaro, „List apostolski *Patris corde*,” 71.

⁷⁰ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 18.

⁷¹ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 15.

⁷² Por. Franciszek, „Św. Józef – człowiek sprawiedliwy,” 42.

⁷³ Por. Franciszek, „Św. Józef – człowiek sprawiedliwy,” 41.

⁷⁴ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 12, 16.

⁷⁵ Por. Franciszek, „Św. Józef i środowisko,” 23.

analizując różne odniesienia papieża Franciszka do Józefa Egipskiego podkreśla, że w liście *Patris corde* Ojciec Święty przywołuje pierwszego Józefa, znanego z Księgi Rodzaju, aby w ten sposób przybliżyć ufność ludzi do jego imiennika, tzn. Oblubieńca Maryi⁷⁶. Bezgraniczne i pełne ufności otwarcie się Józefa na Boga i Jego Opatrzność, nie pomniejsza w niczym ufności samego Boga w twórczą odwagę męża Maryi i opiekuna Jezusa⁷⁷. Znajdujące swe potwierdzenie w faktach przeświadczenie o przychylności Boga nie usypia czujności Józefa, a zwłaszcza wobec zagrożenia ze strony Heroda reaguje on natychmiast, wprost pośród nocy (por. Mt 2,13–14)⁷⁸. Przebywanie Świętej Rodziny w Egipcie potwierdza wyraźnie praktyczny wymiar twórczej odwagi w codziennej zaradności⁷⁹. Ojciec Święty dziś w takiej sytuacji widzi wszystkich, którzy z powodu wojny, nienawiści, prześladowań czy nędzy – muszą opuścić swoją ziemię⁸⁰.

W odwadze Józefa kryje się głębokie zawierzenie Bogu, stanowczość i odpowiedzialność⁸¹ oraz posłuszeństwo⁸². Elementy twórczej odwagi Józefa obecne są także w jego czystej miłości, całkowitym darze z siebie⁸³ i czułości⁸⁴.

5. NAŚLADOWANIE TWÓRCZEJ ODWAGI ŚW. JÓZEFA

Ojcostwo św. Józefa ma charakter wzorczy, a co ciekawe nie odnosi się tylko do samych mężczyzn i ojców, ale także do dzieci, kobiet i matek, tzn. do wszystkich chrześcijan⁸⁵. Trudno nie zgodzić się z Guido M. Mi-

⁷⁶ Por. Marcin Moj, „Józef Egipski w nauczaniu papieża Franciszka,” w *„Ite ad Ioseph”* (Rodz 41,55), 214.

⁷⁷ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 18; Panaro, „List apostolski *Patris corde,”* 82.

⁷⁸ Por. Franciszek, *Encyklika „Laudato si,”* nr 242; *List apostolski „Patris corde,”* 13, 18; „Św. Józef – człowiek, który «śni»,” 33.

⁷⁹ Por. Kochaniewicz, „Obraz Józefa,” 94.

⁸⁰ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 19–20.

⁸¹ Por. Kochaniewicz, „Obraz Józefa,” 94.

⁸² Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 12–13, 20.

⁸³ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde,”* 24.

⁸⁴ Por. Franciszek, *Encyklika „Laudato si,”* nr 242.

⁸⁵ Por. Daniel Foucher, „Święty Józef wzorem dla ojców, narzeczonych, małżonków i osób konsekrowanych XXI wieku,” w *Święty Józef. Sługa zbawienia*, 270–287.

glietta, który zauważa, że lektura listu *Patris corde*, prowadzi do odkrycia poprzez Józefa z Nazaretu podstawowych dóbr ludzkich, które charakteryzują człowieka jako osobę, a więc także jego sposób i styl bycia⁸⁶. Podczas, gdy papież Paweł VI ukazał św. Józefa jako mistyka, oblubieńca i robotnika; papież Jan Paweł II dowartościował historiozbowczy i chryścocentryczny wymiar postaci św. Józefa, ukazał go jako sługę pięknej miłości i zbawienia (*minister salutis*); papież Benedykt XVI zwrócił uwagę na jego sprawiedliwość, świętość i niezłomność w boju ducha⁸⁷ – tak papież Franciszek zwłaszcza w liście *Patris corde* położył akcent na jego ojcostwo. W fakcie tym, jak słusznie podkreśla Bogusław Kochaniewicz, należy podkreślić ponadczasowe przesłanie, które w kryzysie ojcostwa skierowane jest zwłaszcza do wszystkich ojców pełnych rozterek i wątpliwości⁸⁸. Chodzi tu w głównej mierze o dostrzegany przez wielu autorów kryzys tożsamości chrześcijan w świecie współczesnym, na który doskonałym antidotum powinien być właśnie św. Józef⁸⁹.

Ojciec Święty Józefa z Nazaretu nazywa wręcz „światłym świadkiem w mrocznych czasach”⁹⁰. Opiekun Świętej Rodziny jawi się w pierwszej kolejności jako nauczyciel „cierpliwego rozeznania”⁹¹ i twórczej odwagi⁹². To właśnie św. Józef uczy najlepiej, jak poradzić sobie z życiowymi burzami⁹³. Odwaga w człowieku nie bierze się znikąd. Józef z Nazaretu potwierdza wyraźnie, że jest ona Bożym darem, który przyjęty przez człowieka przy całym jego zaangażowaniu, urasta do rangi trwałej sprawności.

W bliskim związku z twórczą odwagą św. Józefa papież Franciszek zestawia odwagę przyjaciół paralytyka, którzy poprzez dach przedstawili go Panu Jezusowi⁹⁴. Ten ewangeliczny epizod (por. Łk 5,17–26) uwidacznia wartość pomysłowości, ale i twórczej odwagi ludzkiej. Wśród bardziej

⁸⁶ Por. Guido M. Miglietta, „L’incarnazione redentiva come assunzione dei beni umani fondamentali della natura umana. *Verbum caro*: una meta-lettura della *Patris corde*,” w *Święty Józef – Patron Kościoła powszechnego*, 159.

⁸⁷ Por. Panaro, „List apostolski *Patris corde*,” 74–75.

⁸⁸ Por. Kochaniewicz, „Obraz Józefa,” 88–92.

⁸⁹ Por. Dariusz Kuliński, „Święty Józef – patron na czas kryzysu,” w *Święty Józef – Patron Kościoła powszechnego*, 221; Panaro, „List apostolski *Patris corde*,” 72.

⁹⁰ „Wywiad z papieżem Franciszkiem,” 20.

⁹¹ Por. Franciszek, „Św. Józef i środowisko,” 24.

⁹² Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde*,” 19.

⁹³ Por. Franciszek, *List apostolski „Patris corde*,” 12.

⁹⁴ Por. Panaro, „List apostolski *Patris corde*,” 82.

szczegółowych wskazań papieża Franciszka co do twórczej odwagi, które są w zasięgu każdego wierzącego, można wraz z Adamem Wojtczakiem wyliczyć: podążanie za wolą Boga i poddanie się Jego łasce, słuchanie Go i odczytywanie słów i znaków od Niego, dialog z Nim, bycie Mu wiernym każdego dnia, a także umiejętność zdumienia⁹⁵. Z kolei Bogdan Biela wskazuje w kontekście twórczej odwagi na trzy składniki procesu wychowawczego: przykład, nauczanie oraz naukę więzi osobowych⁹⁶. Niewątpliwie wymiar nadprzyrodzony odwagi łączy się z naturalnymi predyspozycjami człowieka i tymi, które nabywa on w procesie wychowania.

ZAKOŃCZENIE

Papież Franciszek powszechnie znany z prostoty i jasności przekazu o odwadze mówi często, łącząc ją nierzadko ze św. Józefem. Jego nauczanie w tym aspekcie stanowi prawdziwe *novum* w Magisterium ostatnich papieży. Odwaga w słowniku papieża z Argentyny jest przede wszystkim słowem praktycznym, życiowym. Bergoglio nie odbiera jej bohaterom, ale nie waha się też mówić o niej w odniesieniu do zwyczajnej codzienności, do peryferii ludzkiego życia. W swej istocie odwaga nie jest tylko jakimś jednorazowym aktem, na który zdobywa się człowiek, ale stałą współpracą z Bogiem poprzez wiarę, a jej synonimem jest często męstwo.

Osoba Józefa z Nazaretu dla aktualnego następcy św. Piotra, który unika pojęć abstrakcyjnych i ogólników, jest bardzo cenna ze względu na swą ewangeliczną prostotę i autentyczność. Nic więc dziwnego, że Ojciec Święty wypełnia milczenie Ewangelii na jego temat, w tym także w odniesieniu do jego odwagi, którą określa jako twórczą. Elementami twórczej odwagi Józefa są: sprawiedliwość, uczestnictwo mężne i znaczące w przeciwnościach losu, miłość czysta oraz logika całkowitego daru z siebie.

Ewangeliczny opis ucieczki do Egiptu (por. Mt 2,13–15), zwłaszcza w kontekście aktualnej sytuacji w świecie, prowadzi papieża Franciszka do ujęcia św. Józefa jako ikony prześladowanego i mężnego migranta, a przede wszystkim do odnalezienia w nim szczególnego patrona wszystkich, którzy z różnych przyczyn są dziś uchodźcami.

⁹⁵ Por. Wojtczak, „Wiara Świętego Józefa,” 133–135.

⁹⁶ Por. Biela, „Męczyzna jako ojciec,” 95.

Wezwanie do odwagi na wzór św. Józefa choć nie jest wołaniem o heroizm bohaterstwa, to jednak jest zaproszeniem do otwarcia się na działanie Boga, który poprzez życie każdego człowieka – w tym także poprzez przyjęte przez niego trudne doświadczenia i przeciwności losu – realizuje swój plan zbawienia.

BIBLIOGRAFIA

- Biela, Bogdan. „Mężczyzna jako ojciec w świetle Listu apostołskiego Franciszka *Patris corde*.” W *„Ite ad Ioseph” (Rodz 41,55). Księga Jubileuszowa dla Księdza Józefa Kozry Profesora Uniwersytetu Śląskiego w 75. rocznicę urodzin i 50. Rocznice święceń kapłańskich*, red. Artur Malina, 85–103. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2022.
- Bogacki, Jakub. „Międzynarodowa Konferencja Teologiczna o św. Józefie *Patris corde* (Kalisz, 4–5 czerwca 2021 roku).” *Teologia i Moralność* 17, no. 1 (31) (2022): 261–267. DOI: <https://doi.org/10.14746/TIM.2022.31.1.19>.
- Foucher, Daniel. „Święty Józef wzorem dla ojców, narzeczonych, małżonków i osób konsekrowanych XXI wieku.” W *Święty Józef. Sługa zbawienia*, redakcja Andrzej La-toń, 270–287. Poznań: Pallottinum, 2021.
- Franciszek. *Adhortacja apostołska „Christus vivit”*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2019.
- Franciszek. *Adhortacja apostołska „Evangelii gaudium”*. Kraków: Wydawnictwo M, 2013.
- Franciszek. „Bądźcie odważnymi świadkami Pana. Przemówienie podczas spotkania z kapłanami, zakonnikami, zakonnkami i seminarzystami w kościele Getsemani [26.05.2014].” *L'Osservatore Romano (wydanie polskie)* 35, no. 6 (362) (2014): 24–25.
- Franciszek. *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu Świętej Marty*, przedmowa i opracowanie Antonio Spadaro, tłumaczenie Anna Teresa Kowalewska. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2017.
- Franciszek. „Ci, którzy mają odwagę podjąć ryzyko. Rozważania Papieża na zakończenie czuwania modlitewnego młodzieży [11.08.2018].” *L'Osservatore Romano (wydanie polskie)* 39, no. 8–9 (405) (2018): 29–31.
- Franciszek. „Czas misji i odwagi. Modlitwa Maryjna z papieżem [23.10.2016].” *L'Osservatore Romano (wydanie polskie)* 37, no. 11 (387) (2016): 50–51.
- Franciszek. „Duszpasterstwo odważne i pełne miłości. Nadzwyczajny Konsystorz Kardynałów poświęcony rodzinie [20.02.2014].” *L'Osservatore Romano (wydanie polskie)* 35, no. 3–4 (360) (2014): 22–23.
- Franciszek. *Encyklika „Fratelli tutti”*. Kraków: Wydawnictwo M, 2020.
- Franciszek. *Encyklika „Laudato si”*. Kraków: Wydawnictwo M, 2015.
- Franciszek. „Jak mówić o Bogu Europie. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Rady Konferencji Episkopatów Europy [3.10.2014].” *L'Osservatore Romano (wydanie polskie)* 35, no. 11 (366) (2014): 29–30.

- Franciszek. *List apostolski „Patris corde” z okazji 150. rocznicy ogłoszenia Świętego Józefa Patronem Kościoła Powszechnego*. Poznań: Wydawnictwo Pallottinum, 2020.
- Franciszek. „Małżeństwo wymaga odwagi. Audycja generalna [6.05.2015].” *L’Osservatore Romano (wydanie polskie)* 36, no. 6 (373) (2015): 41–42.
- Franciszek. „Odwaga, by podjąć ryzyko. Orędzie na Światowy Dzień Modlitw o Powołania 2019 r. [31.01.2019].” *L’Osservatore Romano (wydanie polskie)* 40, no. 3 (411) (2019): 5–7.
- Franciszek. „Odwaga uznania własnych ograniczeń i słabości. Modlitwa Maryjna z papieżem [11.03.2018].” *L’Osservatore Romano (wydanie polskie)* 39, no. 3–4 (401) (2018): 47–48.
- Franciszek. *Posynodalna adhortacja apostolska „Christus vivit”*. Kraków: Wydawnictwo M, 2019.
- Franciszek. „Św. Józef – człowiek sprawiedliwy i oblubieniec Maryi. Audycja generalna [1.12.2022].” *L’Osservatore Romano (wydanie polskie)* 42, no. 1 (438) (2022): 41–43.
- Franciszek. „Trzeba mieć odwagę mówić «nie» wszelkiego rodzaju korupcji i bezprawiu. Msza św. na placu Karola III [26.07.2014].” *L’Osservatore Romano (wydanie polskie)* 35, no. 8–9 (364) (2014): 38–40.
- Janiec, Zdzisław. „Święty Józef – *kairos* dla trzeciego tysiąclecia.” *Colloquia Theologica Ottoniana* 36 (2020): 125–142.
- Kochaniewicz, Bogusław. „Obraz Józefa z Nazaretu w liście apostolskim *Patris corde* papieża Franciszka.” W *Święty Józef – patron Kościoła powszechnego. Refleksje teologiczno-moralne wokół listu papieża Franciszka „Patris corde”*, redakcja Dariusz Kwiatkowski, Jakub Bogacki, 87–103. Poznań: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2022.
- Kochaniewicz, Bogusław. „Ojcostwo Józefa z Nazaretu w ujęciu papieża Franciszka.” *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 29 (2022): 87–102. DOI: <https://doi.org/10.18276/SKK.2022.29-04>.
- Kuliński, Dariusz. „Święty Józef – patron na czas kryzysu.” W *Święty Józef – patron Kościoła powszechnego. Refleksje teologiczno-moralne wokół listu papieża Franciszka „Patris corde”*, redakcja Dariusz Kwiatkowski, Jakub Bogacki, 215–231. Poznań: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2022.
- Kwiatkowski, Dariusz. „Rekolekcje narodowe z aktem zawierzenia św. Józefowi Kościoła i Narodu Polskiego centralnym wydarzeniem Roku św. Józefa w Diecezji Kaliskiej.” *Teologia i Człowiek* 60, no. 4 (2022): 75–90. DOI: <https://doi.org/10.12775/TiCz.2022.025>.
- Lombardi, Federico. „Wstęp.” W Franciszek, *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu Świętej Marty*, przedmowa i opracowanie Antonio Spadaro, tłumaczenie Anna Teresa Kowalewska, 5–10. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2017.
- Miglietta, Guido Maria. „L’incarnazione redentiva come assunzione dei beni umani fondamentali della natura umana. *Verbum caro*: una meta-lettura della *Patris corde*.” W *Święty Józef – Patron Kościoła powszechnego. Refleksje teologiczno-moralne wokół listu papieża Franciszka „Patris corde”*, redakcja Dariusz Kwiatkowski, Jakub Bogacki, 159–179. Poznań: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2022.

- Moj, Marcin. „Józef Egipski w nauczaniu papieża Franciszka.” W *„Ite ad Ioseph” (Rodz 41,55). Księga Jubileuszowa dla Księdza Józefa Kozyry Profesora Uniwersytetu Śląskiego w 75. rocznicę urodzin i 50. Rocznicę święceń kapłańskich*, redakcja Artur Malina, 200–216. Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2022.
- Panaro, Antonio. „List apostolski *Patris corde* papieża Franciszka w kontekście wypowiedzi jego poprzedników.” W *Święty Józef. Sługa zbawienia*, redakcja Andrzej Latoń, 67–97. Poznań: Pallottinum, 2021.
- Stelmach, Dawid. „Święty Józef jako nowy ideał męstwa w popkulturze.” W *Święty Józef – patron Kościoła powszechnego. Refleksje teologiczno-moralne wokół listu papieża Franciszka „Patris corde”*, redakcja Dariusz Kwiatkowski, Jakub Bogacki, 233–251. Poznań: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2022.
- Wojtczak, Adam. „Wiara Świętego Józefa w ujęciu papieża Franciszka.” W *Święty Józef – patron Kościoła powszechnego. Refleksje teologiczno-moralne wokół listu papieża Franciszka „Patris corde”*, redakcja Dariusz Kwiatkowski, Jakub Bogacki, 119–139. Poznań: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2022.
- „Wywiad z papieżem Franciszkiem: Św. Józef wzorem dla współczesnych ojców.” *L’Osservatore Romano (wydanie polskie)* 42, no. 2 (427) (2021): 19–20.
- Zellma, Anna. „The character of Saint Joseph – in the service of Christian education?” *Forum Teologiczne* 23 (2022): 51–64. DOI: <https://doi.org/10.31648/ft.8021>.